

Sygn. akt I UK 378/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J. T.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 10 stycznia 2019 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 7 czerwca 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia z 7 czerwca 2017 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację J. T. od wyroku Sądu Okręgowego w B. z dnia 3 października 2016 r., którym oddalono odwołanie wnioskodawcy od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B. z dnia 21 kwietnia 2016 r. odmawiającej prawa do emerytury z uwagi na niewykazanie 15-letniego okresu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że nie ma podstaw do zaliczenia wnioskodawcy do okresu wykonywania pracy w warunkach szczególnych od 3 lipca 1984 r. do 30 czerwca 1986 r. na stanowisku peklowacza w Przedsiębiorstwie Przemysłu Mięsnego w B. i tym samym legitymuje się on jedynie okresem 12 lat, 10 miesięcy i 17 dni takiej pracy. Akceptując ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, że wnioskodawca w spornym okresie zajmował się peklowaniem mięsa (wstrzykiwaniem do tusz solanki), które trafiało do działu peklowania dwa, trzy dni po uboju (w innym miejscu niż ubojnia), Sąd Apelacyjny podkreślił, że charakter tych prac nie pozwala na ich traktowanie jako „prac bezpośrednio przy uboju zwierząt”, które są wymienione w dziale X poz. 8 wykazu A - załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej także jako rozporządzenie).

Wyrok Sądu Apelacyjnego wnioskodawca, reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, zaskarżył w całości. Zarzucono naruszenie prawa materialnego, to jest:

(-) art. 184 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 32 ust. 1, ust. 2, ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.) w związku z § 4 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przez błędne uznanie, że wnioskodawca nie spełnia warunku co najmniej 15-tu lat pracy w szczególnych warunkach upoważniającego do emerytury w obniżonym wieku w związku z pracą w szczególnych warunkach;

(-) art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w związku z § 1 zarządzenia Nr 55 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 14 lipca 1983 r. oraz treścią załącznika nr 1 tego zarządzenia przez błędne uznanie, że praca na stanowisku peklowacza, nie stanowi pracy w szczególnych warunkach.

Zarzucono także naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, to jest:

(-) art. 382 k.p.c. przez nieprzeprowadzenie dowodu z zeznań świadków: S. K., J. B., W. M., to jest postąpienie wbrew nakazowi orzekania przez Sąd drugiej instancji na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym, a tym samym oparciu się jedynie na ustaleniach poczynionych przez Sąd Okręgowy w B. i uznaniu ich za własne, mimo istnienia przesłanek uzasadniających przeprowadzenie przez Sąd Apelacyjny w [...] dodatkowego (uzupełniającego) postępowania dowodowego we własnym zakresie na okoliczność prac wykonywanych przez wnioskodawcę w okresie od dnia 3 lipca 1984 r. do dnia 30 września 1986 r.;

(-) art. 382 k.p.c. przez nieprzeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu BHP, to jest postąpienie wbrew nakazowi orzekania przez Sąd drugiej instancji na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym, a tym samym oparciu się jedynie na ustaleniach poczynionych przez Sąd Okręgowy w B. i uznaniu za własne, mimo istnienia przesłanek uzasadniających przeprowadzenie przez Sąd Apelacyjny w [...] dodatkowego (uzupełniającego) postępowania dowodowego we własnym zakresie, na okoliczność ustalenia, czy prace wykonywane przez wnioskodawcę jako peklowacza, szczególnie w okresie od dnia 3 lipca 1984 r. do dnia 30 września 1986 r., były pracami w szczególnych warunkach.

Skarżący wniósł o przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, a mianowicie: (-) czy okres wykonywania przez pracownika prac przypisanych do stanowisk pracy wymienionych w wykazach resortowych ze stanowiskami pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, w sytuacji, kiedy rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie wymienia konkretnych stanowisk, lecz operuje pojęciem ogólnym np. "Prace wykonywane bezpośrednio przy uboju zwierząt", upoważnia do zaliczenia okresu wykonywania takich prac jako okresu, który przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze powinien być

uwzględniany jako okres zatrudnienia w szczególnych warunkach, który uzasadnia przyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury w oparciu o art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych; (-) czy sąd pracy i ubezpieczeń społecznych ma prawo ocenić prace wykonywane przez pracownika w pewnym okresie w sposób odmienny niż uczynił to Zakład Ubezpieczeń Społecznych, oceniając takie same prace tego samego pracownika wykonywane w innym okresie, a w konsekwencji nie zaliczyć okresu takiej pracy jako okresu, który przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze powinien być uwzględniany jako okres zatrudnienia w szczególnych warunkach, w sytuacji gdy Zakład Ubezpieczeń Społecznych zaliczył okres takiej samej pracy wykonywanej przez tego samego pracownika w innym okresie jako okres, który przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze powinien być uwzględniany jako okres zatrudnienia w szczególnych warunkach.

Zdaniem skarżącego, skarga kasacyjna jest także oczywiście uzasadniona ze względu na naruszenie przepisów i zasad postępowania.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania z uwzględnieniem kosztów postępowania wywołanych skargą kasacyjną, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy, to jest orzeczenie, iż wnioskodawca ma prawo do emerytury, a także o zasądzenie od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy kosztów sądowych wywołanych skargą kasacyjną, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw.

Zgodnie z art. 382 k.p.c., sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Z naruszeniem tego przepisu mamy do czynienia wtedy, gdy sąd drugiej instancji, mimo przeprowadzonego przez siebie postępowania dowodowego,

orzekł wyłącznie na podstawie materiału zgromadzonego przed sądem pierwszej instancji albo oparł swoje merytoryczne orzeczenie na własnym materiale, z pominięciem wyników postępowania dowodowego przeprowadzonego przez sąd pierwszej instancji (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2007 r., III CSK 337/06, LEX nr 274217, z dnia 8 czerwca 2000 r., V CKN 1237/00, LEX nr 52389 z dnia 26 października 2000 r., II CKN 302/00, LEX nr 533919; z dnia 23 sierpnia 2001 r., II CKN 87/99, niepublikowany, z dnia 23 października 2007 r., II CSK 309/07, LEX nr 368455, z dnia 16 marca 1999 r., II UKN 520/98, OSNAPiUS 2000 nr 9, poz. 372, z dnia 14 kwietnia 1999 r., II UKN 559/98, OSNAPiUS 2000 nr 11, poz. 442 (notka), z dnia 19 grudnia 2000 r., II UKN 152/00, OSNAPiUS 2002 nr 16, poz. 393, z dnia 28 kwietnia 2005 r., I UK 229/04, niepublikowany). W niniejszej sprawie Sąd drugiej instancji ogóle nie przeprowadzał uzupełniającego postępowania dowodowego i oparł się na materiale dowodowym zebranym wyłącznie przed Sądem pierwszej instancji. Z tego punktu widzenia nie można twierdzić, że Sąd odwoławczy nie uwzględnił jakiejś części materiału dowodowego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2011 r., I CSK 672/10, LEX nr 1102839). Oznacza to, że zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. poza wskazanymi wyżej przypadkami nie może stanowić samodzielnego uzasadnienia podstawy kasacyjnej naruszenia prawa procesowego, gdyż przepis ten jest ogólną dyrektywą kompetencyjną, wyrażającą istotę postępowania apelacyjnego i dlatego konieczne jest wytknięcie także tych przepisów normujących postępowanie rozpoznawcze, które sąd drugiej instancji naruszył.

Wytknięcie Sądowi drugiej instancji nieuprawnionego zaakceptowania oddalenia przez Sąd pierwszej instancji wniosków dowodowych wymagało co najmniej powiązania art. 382 k.p.c. z art. 217 § 3 k.p.c. (a w odniesieniu do wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego - dodatkowo z art. 278 § 1 k.p.c.). Sąd Najwyższy, po myśli art. 398¹³ § 1 k.p.c., jest związany nie tylko granicami zaskarżenia ale również granicami jej podstaw. Oznacza to, że jeżeli skarżący w podstawach skargi kasacyjnej nie wskazał konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego jako wadliwie zastosowanego lub niezastosowanego czy też naruszonego w sposób mogący mieć istotny wpływ na

wynik sprawy, Sąd Najwyższy nie może zaskarżonego wyroku poddać kontroli z punktu widzenia naruszeń innych przepisów niż wskazane w podstawie.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że prace wykonywane bezpośrednio przy uboju zwierząt wymienione w dziale X poz. 8 załącznika A do rozporządzenia obejmują nie tylko czynności przygotowawcze do uboju i sam ubój, ale również kolejne czynności mające na celu przygotowanie mięsa pochodzącego z uboju do dalszego przetworzenia, w tym związane z rozbiorem mięsa (por. wyrok z dnia 10 lutego 2012 r., II UK 125/11, OSNP 2013 nr 1-2, poz. 18). Dopuszczalne jest zatem kwalifikowanie pracy jako wykonywanej bezpośrednio przy uboju zwierząt, obejmującej nie tylko czynności ubojowe, ale też czynności związane z rozdzielaniem, wykrawaniem mięsa, jego porcjowaniem. Jednak warunkiem koniecznym zaliczenia innych prac (czynności) do bezpośrednio związanych z ubojem jest w pierwszej kolejności wykonywanie czynności uboju zwierząt. Rozbieranie i wykrawanie mięsa nie stanowi zatem pracy w szczególnych warunkach, jeżeli stanowi etap odrębny od prac wykonywanych bezpośrednio przy uboju zwierząt (por. wyroki z dnia 15 września 2015 r., II UK 302/14, LEX nr 1814908 oraz z dnia 18 października 2017 r., I UK 428/16, LEX nr 2408337). W każdym razie za prace wykonywane bezpośrednio przy uboju zwierząt nie mogą być uznane za czynności związane z produkcją i wytwarzaniem wędlin, tzn. prace masarskie, ich związek z ubojem zwierząt jest bowiem zbyt odległy (por. wyroki z dnia 6 sierpnia 2013 r., II UK 9/13, LEX nr 1388598 oraz z dnia 25 marca 2014 r., I UK 335/13, LEX nr 1477425). Podsumowując powyższe orzecznictwo, Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że do prac bezpośrednio przy uboju zwierząt zaliczane są także czynności związane z rozdzielaniem, wykrawaniem mięsa, jego porcjowaniem, pod warunkiem, że są dokonywane bezpośrednio po uboju, co pozwala je zaliczyć do czynności składowej procesu technologicznego uboju. Ustalony zakres prac wykonywanych przez wnioskodawcę w spornym okresie (peklowanie tusz mięsnych - dwa, trzy dni po uboju - polegające na nastrzykiwaniu ich roztworem soli kuchennej, saletry, kwasu askorbinowego i przypraw, poza miejscem uboju zwierząt) nie spełnia tego warunku.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w

szczególnym charakterze, wydane na podstawie art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), zawierało delegację dla Rady Ministrów do określenia rodzajów prac lub stanowisk pracy oraz warunków, na podstawie których osobom wymienionym w art. 11 ust. 3 oraz w art. 53 ust. 2 i 3 ustawy przysługuje prawo do emerytury w wieku niższym od określonego w art. 26 ust. 1 pkt 1 oraz (wówczas) wzrost emerytury lub renty, o którym mowa w art. 54 ust. 1 pkt 2. Upoważnienie dla właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralnych związków spółdzielczych wynikające z § 2 ust. 2 tego rozporządzenia nie stwarzało podstawy prawnej do wydawania aktów niepozostających w zgodzie z powszechnie obowiązującym prawem, lecz obejmowało tylko ustalenie w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach. Nie przewidziano możliwości wykroczenia poza wykazy prac wykonywanych w szczególnych warunkach wymienione w załączniku do rozporządzenia. Na podstawie upoważnienia wymienione podmioty mogły tylko wskazać, na których stanowiskach są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B, nigdy zaś ustanawiać nowych stanowisk pracy wykonywanej w warunkach szczególnych. Określenie stanowiska pracy przez organ zwierzchni lub nadzorujący zakłady pracy niewymienionego w załącznikach do rozporządzenia, a więc poza upoważnieniem do prowadzenia wykazów stanowisk pracy, nie wywołuje skutków przewidzianych w art. 32 ustawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2004 r., I UK 15/04, OSNP 2005 nr 11, poz. 161).

W konkluzji, przy określeniu rodzaju pracy uzasadniającej prawo do świadczeń na zasadach rozporządzenia chodzi wyłącznie o rodzaj pracy określony w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2012 r., I UK 549/12, LEX nr 1383248 oraz z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12, OSNP 2014 nr 1, poz. 111). Tworzenie norm ustalających stanowiska pracy w szczególnych warunkach poza ustalonym wykazem jest niedopuszczalne (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392 i z dnia 20 października 2005 r.,

I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306). Decydującą rolę w analizie charakteru pracy ubezpieczonego z punktu widzenia uprawnień emerytalnych ma zatem możliwość jej zakwalifikowania pod którąś z pozycji wymienionych w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 i z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, LEX nr 528152 z dnia 8 czerwca 2011 r., I UK 393/10, LEX nr 950426). W rezultacie przyporządkowanie w zarządzeniu Nr 55 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 14 lipca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach pracy stanowiska peklowacza do pracy bezpośrednio przy uboju zwierząt, nie przesądza o tym, że wnioskodawca wykonywał pracę bezpośrednio przy uboju zwierząt wymienioną w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Decydujące bowiem znaczenie ma ustalony rodzaj i zakres prac wykonywanych przez wnioskodawcę oraz wypracowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego stanowisko odnośnie do kwalifikacji pracy bezpośrednio przy uboju zwierząt.

Na koniec podkreślić należy (w związku z wątpliwościami skarżącego wyrażonymi w drugim zagadnieniu prawnym), że sąd ubezpieczeń społecznych, rozstrzygając o prawie do świadczenia z ubezpieczenia społecznego, jest zobowiązany do samodzielnej weryfikacji przesłanek do uzyskania tego prawa, nie jest zatem związany stanowiskiem organu rentowego o kwalifikacji danych okresów jako okresów pracy w warunkach szczególnych. Innymi słowy, obowiązek weryfikacji przesłanek do prawa do świadczenia istnieje także w sytuacji, gdy organ rentowy popełnił błąd nawet w kwestii, która nie była wcześniej przedmiotem sporu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2014 r., I UK 421/13, LEX nr 1480156; z dnia 7 października 2014 r., I UK 49/14, LEX nr 1538422; z dnia 2 października 2008 r., I UK 88/08, OSNP 2010 nr 7-8, poz. 100).

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w wyroku.